

Evliya Çelebi’de geçen bir yer adı hakkında

Ceval Kaya

17. yüzyıl gezgini Evliya Çelebi’nin eserinin, yalnızca Türk kültür tarihi için değil, aynı zamanda Evliya’nın dolaştığı ve hakkında bilgiler verdiği başka ülkelerin kültür tarihleri için de ne derece değerli bir kaynak olduğu, uzun zamandan beri bilinmektedir. Bu değeri ne rağmen, seyahatnamenin tenkitli, notlu ve dizinli sağlam bir yayınının henüz yapılamamış olması, eserden yararlanmayı güçleştirmektedir. Seyahatnamenin sağlam bir yayınına güçleştiren problemlerin başlıcası ise, eserde geçen yer adlarının okunuğu ve söz konusu yerlerin günümüzde nereye karşılık geldiği meselesidir.

Burada, seyahatnamede geçen ve yayıncılarca değişik biçimlerde okunup günümüzde nereye karşılık geldiği belirlenememiş olan bir yerin adı üzerinde durulacaktır. Ayrıca, bu yer hakkında Evliya Çelebi’nin verdiği bilgilerden, bildiri çizgisini aşmamak için, yalnızca bir kaçının kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Üzerinde duracağımız yer adı, küçük bir kasabaya aittir ve seyahatnamenin birinci, üçüncü, beşinci, altıncı ve sekizinci ciltlerinde geçmektedir. Evliya Çelebi buraya 1656, 1662 ve 1668 tarihlerinde olmak üzere, üç kez uğramıştır.

Yer adının geçtiği pasajlar şunlardır:

1. *andan tunanın bir aynı dahi kırk kilise şehrine karîb yine kasabasında* ve bunar hisâr nâm kal’anun kayalarından tulû itdi.*¹

*kasabasında: Beşir’de (str. 10) kasabasına.

“Ayrıca Tuna’nın bir gözesi de Kırkkilise [=Kırklareli] şehrine yakın **Yene** kasabasından ve Pınarhisar adlı kalenin kayalarından doğdu.”

2. *kırk kilise kurbında yine hisârda ve bunar hisârda* ve pravadi kurbında dona degirmenlerinde** ve bu küçük çekmece*** ve büyük çekmece de nehr-i tuna zâhir olur.*²

*ve bunar hisârda: Beşir’de yok; Bağdat’ta (str. 39) bınar hisârdan; Pertev’de (str. 2) bınar hisârda.

**degirmenlerinde: Pertev’de (str. 3) degirmenlerinden.

***küçük çekmece: Beşir’de (str. 3) küçük çekmece.

“Kırkkilise yakınında **Yene Hisar**’da, Pınarhisar’da, Pravadi yakınında Dona degirmenlerinde, bu Küçük Çekmece’de ve Büyük Çekmece’de Tuna nehri ortaya çıkar.”

3. *andan şimâle evsâf-ı kal’a-i yine hisâr konstantin tekfûrı binâsıdur kal’ası bir yalçın kaya üzre şekl-i muhammes şeddâdî bir küçük kal’adur içinde âbâdânî yokdur sene 769 târîhinde sultân murâd-ı evvel ya’ni gâzî hüdvâvendigâr rûm keferesi elinden cebren ve* kahren feth idüp ol zamândan berü kal’ası harâb-âbâddur ve** kal’asının kayalarından bir âb-ı hayât kaynak suyu çıkar kim gûyâ şarâb-ı kevserdür tunadan geldiği mukakkakdur ki*** çelebi sultan muhammed tuna demür kapusundan saman ve kömür döküp bu yine hisârdan ve dona degirmenlerinden kömür akmışdur anın için bu kasabaya bunar hisâr dahi dirler câmi’i ve bir küçük hamâmı ve mesâcidleri ve mükellef müte’addid hânları ve bir kaç dükkânları ve bâğları ve bâğçeleri vardur kırk kilise sancacı hükminde ve niyâbetdür andan*

¹ Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Bağdat, nr. 304, c. 1-2, s. 11-b, str. 11-12 (Kıs.=Bağdat); Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 448, c. 1, s. 6-b, str. 10-11 (Kıs.=Beşir); Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 458, c. 1, s. 6-b, str. 11-12 (Kıs.=Pertev).

² Bağdat, nr. 300, c. 3-4, s. 107-b, str. 39-41; Beşir, nr. 449, c. 3, s. 103-a, str. 2-3; Pertev, nr. 459, c. 3, s. 86-a, str. 2-3.

şimâle evsâf-ı şehir-i kırk nisa ya'ni kırk kilisedür****³

* ve: Bağdat'ta yok.

** ve: Beşir'de ve Pertev'de yok.

*** ki: Pertev'de (str. 8) kim.

**** kilisedür: Pertev'de (str. 11) kinisedür.

“Oradan yine kuzeye (giderek) **Yene Hisar** kalesine (vardık). Tekfur Konstantin yaptırmıştır. Kalesi, yalçın bir kaya üzerinde beşgen biçiminde yüksek küçük bir kaledir. İçi bakımsızdır. H. 769 [=m. 1367-1368] tarihinde Sultan I. Murad, yani Gazi Hüdavendigâr, Rum keferesi elinden zorla almıştır. O zamandan beri, kalesi harap durumdadır. Kalesinin kayalarından abı hayat (benzeri) bir kaynak suyu çıkar ki, sanki kevser içkisidir. (Bu suyun) Tuna'dan geldiği muhakkaktır. (Çünkü) Çelebi Sultan Mehmed, Tuna Demirkapısı'ndan saman ve kömür dökünce, bu **Yene Hisar**'dan ve Dona değirmenlerinden kömür akmıştır. Onun için bu kasabaya “Pınarhisar” da derler. Camisi, bir küçük hamamı, mescitleri, tam donanımlı bir iki hanı, bir kaç dükkânı, bağları ve bahçeleri vardır. Kırkkilise sancağına bağlı naiplikdir. Oradan kuzeye Kırknisa, yani Kırkkilise'dir.”

4. *andan cânib-i kibleye 9* sâ'atde evsâf-ı kasaba-ı yene hisâr bânîsi tekfûr** kraldur lisân-ı rûmda yene su kaynağı olan yire dirler kasaba içinde bir âb-ı hayât su kayadan kaynayup bu rabtanun bâg u besâfînlerin riyy ider bir mâ-i sâfidür kim gûyâ âb-ı kevserdür cemî'i müverrihler ve pîr-i fânîler bu ayn-ı zülâl nehr-i tunadan gelür diyü yazmışlar ve ihtiyârlar böyle nakl itmişler kal'ası bir âlî püşte üzre seng-binâ çârgûşe bir sûr-ı ra'na imiş hâlâ harâb u yebâbdur zîrâ hîn-i fethde gâzî mihal sene 765 târihinde zamân-ı gâzî hüdâvendigârda*** ziyâde usret çeküp ba'de'l-feth bu kal'a<yı> câbecâ harâb itmişdür içinde imâret ve dizdâr ve cebehâneden bir şey yokdur ammâ varoşu gâyet ma'mûrdur cümle bin yüz aded bâğlı ve bâğçeli ve kiremitli hânelerdür ve cümle <bir> aded mihrâbdur ma'dâ mesâcidlerdür iki aded hânı ve bir küçük hamâmı var ammâ sekiz aded dükkânı olduğu sene 1066 târihinde bu kasaba evsâfi cümle**** tahrîr olunmuşdur ammâ bâg ve bâğçeleri ve âb-ı hayât suyuna aşk (?) olsun... andan cânib-i kibleye 5 sâ'atde evsâf-ı kal'a-i bunar hisâr*****⁴*

* 9: Pertev'de (str. 1) tokuz.

** tekfûr: Bağdat'ta (str. 15) engürüs.

*** sene ... hüdâvendigârda: Bağdat'ta ve Beşir'de yok.

**** cümle: Bağdat'ta (str. 26) ve Beşir'de (str. 9) cild-i.

***** bunar hisâr: Pertev'de (str. 11) punar hisâr.

“Oradan (Vize) güney yönünde giderek 9 saatte **Yene Hisar** kasabasına (vardık). Kurucusu tekfur kraldır. Rum dilinde “su kaynağı olan yer”e *yene* derler. Kasaba içinde abı hayat (benzeri) bir su, kayadan kaynayıp bu yörenin bağ ve bahçelerini sular. (Öyle) saf bir sudur ki, sanki kevser içkisidir. Bütün tarihçiler ve ölümlü bilgiler, “Bu tatlı su kaynağı Tuna'dan gelir.” diye yazmışlar ve yaşlılar böyle aktarmışlardır. Kalesi, yüksek bir tepe üzerinde taştan yapılmış dört köşe güzel bir sur imiş. Şimdi haraptır. Çünkü, h. 765 [=m. 1363-1364] yılında, Gazi Hüdavendigâr zamanında alınışı sırasında Gazi Mihal, çok güçlük çekmiştir. Fetihten sonra, bu kaleyi kısmen yıkmıştır. İçinde imaret, dizdar ve cebehaneden bir şey yoktur. Ama varoşu, gayet bakımlıdır. Hepsisi 1100 adet bağlı, bahçeli ve kiremitli evlerdir. Tamamı bir adet mihraptır, ayrıca mescitlerdir. İki adet hanı ve bir küçük hamamı vardır. Bu kasabanın h. 1066 [=m. 1655-1656] tarihinde yapılan yazımına göre, sekiz adet dükkânı bulunmaktadır. Ancak, bağ ve bahçeleri ile abı hayat (benzeri) suyuna aşk olsun (...). Oradan güney yönünde (giderek) 5 saatte Pınarhisar kalesine (vardık).”

³ Bağdat, nr. 301, c. 5-6, s. 31-b, str. 32-41; Beşir, nr. 450, c. 5, s. 28-b, str. 11-19; Pertev, nr. 460, c. 5, s. 26-b, str. 4-11.

⁴ Bağdat, nr. 301, c. 5-6, s. 287-b, str. 15-28; Beşir, nr. 450, c. 6, s. 42-a, str. 2-10; Pertev, nr. 460, c. 6, s. 41-a, str. 1-11.

5. ... varoşı yine hisâr varoşından ma'mûrdur.⁵

“(Pınarhisar’ın) varoşu **Yene Hisar** varoşundan bayındır.”

6. andan bir top menzili ba’id yine kasabası geçüp 2* sâ’atde ormanistân<u> dırahtistânlar içre gidüp ... kırk kilise...⁶

*2: Pertev’de (str. 20) dört.

“Oradan (Pınarhisar) bir top menzili uzaklıktaki **Yene** kasabasını geçip ormanlık ve ağaçlıklar içinde giderek 2 saatte ... Kırkkilise’ye (vardık).”

***

Evliya Çelebi’in bu kasaba üzerine verdiği bilgiler şöyle özetlenebilir:

1. Adı *Yene* veya *Yene Hisâr*’dır. Yerin adında bulunan *Yene* kelimesi, Rum dilinde, “su kaynağı olan yer” anlamına gelir. Kaynağından dolayı buraya Pınar Hisar da denilir.

2. Tekfur Konstantin tarafından kurulmuştur. Kırkkilise sancağına bağlı naiplikdir.

3. Kırkkilise’nin güneyinde olup buraya uzaklığı 2 (veya 4) saattir. Pınarhisar’ın kuzeyindedir, uzaklığı bir top menzili veya 5 saattir. Vize’nin ise güneyinde olup uzaklığı 9 saattir.

4. (Seyahatnamede, fetih tarihi ve fatihi üzerine verilen bilgilerde çelişki vardır:)

a. 769 [=m. 1367-1368] tarihinde I. Murad eliyle fethedilmiştir.

b. 765 [=m. 1363-1364] tarihinde I. Murad zamanında Gazi Mihal Bey eliyle fethedilmiştir.

5. 1066 [=m. 1655-1656] tarihinde yapılan yazıma göre, 1100 evlidir. Bağlı ve bahçeli olan evleri kiremit örtülüdür. Bir camisi, mescitleri, iki hanı, sekiz dükkânı, bir küçük hamamı vardır.

6. Yalçın bir kaya üzerine inşa edilmiş küçük bir kalesi vardır. Fetihden sonra yıktırıldığı için harap durumdadır. İçinde imaret, dizdar ve cebehane yoktur. (Kalenin köşeleri üzerine verilen bilgilerde çelişki vardır:)

a. Beş köşelidir.

b. Dört köşelidir.

7. Kalenin bulunduğu kayadan bir su kaynamaktadır. Bu suyun Tuna’dan geldiğini tarihçiler ve bu kasabada oturan yaşlılar söylemektedirler. Çünkü Çelebi Sultan Mehmed zamanında, Tuna Demirkapısı’ndan nehre saman ve kömür dökülmüş, bu kaynaktan kömür aktığı görülmüştür. Bu su, yörenin bağ ve bahçelerini sulamaktadır.

***

Yerin adı, seyahatnamede 2 defa tek kelime olarak, 5 kez de iki kelime halinde karşımıza çıkmaktadır. Tek kelime olarak bulunduğu zaman, (ينه) biçiminde yazılmakta, iki kelime olarak geçtiğinde ise yine aynı şekilde yazılmakta, ayrıca kendisinden sonra *hisâr* kelimesi gelmektedir.

Seyahatnameyi, tam metin veya seçmeler biçiminde yayımlayanlar ile ilgili pasajlardan alıntı yapanlar, yer adını şöyle okumuşlardır:

Bir kaç kişinin emeğiyle yayımlanabilen sekiz cildi eski harfli, son iki cildi ise yeni harfli olan ilk tam metin yayında, yer adının geçtiği ciltler, eski harfliler olduğu için, kelimenin nasıl okunacağı belli değildir. Yazılışı bir yerde (ينه), beş yerde (ينه) *hisâr*, bir yerde de (ينه) biçimindedir. Yayına esas alınan Pertev Paşa nüshasında kelime harekelendiği için,

⁵ Bağdat, nr. 301, c. 5-6, s. 287-b, str. 34-35; Beşir, nr. 450, c. 6, s. 42-a, str. 15; Pertev, nr. 460, c. 6, s. 41-a, str. 15.

⁶ Bağdat, nr. 302, c. 7-8, s. 280-a, str. 33-35; Beşir, nr. 451, c. 8, s. 17-a, str. 21-23; Pertev, nr. 461, c. 8, s. 18-a, str. 20-21.

yayıncıların yer adını nasıl okuduklarını buradan anlayabiliriz. Buna göre yer adı, önce *bene*⁷, sonra *yene hisâr*⁸, son olarak da *yene*⁹ biçiminde okunmuş olmalıdır.

Saadi Nazım Nirven *Bene*¹⁰; Hans Joachim Kissling *yena*¹¹; M. Yücel Sarıkuş *Yene Hisar*¹²; Zuhuri Danışman önce *Bene*¹³, sonra *Yine Hisar*¹⁴, daha sonra *Yene Hisar*¹⁵ ve *Hisar*¹⁶, son olarak da *yine*¹⁷; Tevfik Temelkuran ile Necati Aktaş da önce *Bene*¹⁸, sonra *Yine Hisar*¹⁹, daha sonra *Yene Hisar*²⁰, son olarak da *Hisar*²¹; nihayet İsmet Parmaksızoğlu ise, önce *Yene*²², sonra *Yenihisar*²³, daha sonra tekrar *yene*²⁴ biçiminde okumuştur.

Üzerinde durduğumuz yer adı, Reşat Ekrem Koçu, Mustafa Nihat Özön, Mehmed Aksoy-Server İskit ve Atsız yayınlarında geçmez.

Buna göre, yer adı *Bene*, *Hisar*, *Yena*, *Yene*, *Yene Hisar*, *Yeni Hisar*, *Yine* ve *Yine Hisar* biçimlerinde olmak üzere sekiz şekilde tespit edilmiş olmaktadır.

Yayınlardaki bu değişik okuyuşlara rağmen, yer adı, seyahatnamenin yazmalarında hiç bir tereddüte yer bırakmayacak şekilde gayet açık bir biçimde yazılmıştır. Kelime *ye-nun-he* harfleriyle yazılmakta ve *üstün* ile hareketlenmektedir. Bu yazıma göre, ancak *Yene* ve kendisinden sonra *Hisâr* kelimesi bulunduğu takdirde de *Yene Hisâr* olarak okunabilir.

Yayınlarda, yazma nüshaları da göz önünde bulundurduklarını belirten Danışman²⁵, Temelkuran-Aktaş²⁶ ve Parmaksızoğlu'nun²⁷, yazmalardan ziyade basılı nüshayı kullandıkları anlaşılmaktadır.

Üzerinde durduğumuz kasabanın bulunduğu yer ile günümüzde nereye karşılık geldiği meselesine gelince, Kissling, Evliya Çelebi'nin Rumeli'deki gezilerini değerlendirdiği eserinde, kasabanın yerini haritada göstermiş ve Franz Babinger ile W. Tomaschek'e dayanarak, eserini yayımladığı zamandaki (1956) adının *Yeneköy* olduğunu belirtmiştir²⁸.

Bitirme tezi olarak, seyahatnamenin altıncı cildi üzerinde bir dizin çalışması hazırlayan Sarıkuş, kasabanın, Kırklareli ile Halkalı arasında olduğunu belirtmekle yetinmiştir²⁹. Öteki yayıncılar ise, bu konuda her hangi bir fikir ileri sürmemişlerdir.

Richard Andrees, 1887 yılında yayımladığı atlasında yer adını *Yena* biçiminde

⁷ Evliya Çelebi Mehmed Zilli ibn Derviş, *Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi*, c. 1, Dersââdet, 1314, s. 43.

⁸ *age*, c. 3, Dersââdet, 1314, s. 290; c. 5, Dersââdet, 1315, s. 79; c. 6, Dersââdet, 1318, s. 134.

⁹ *age*, c. 8, İstanbul, 1928, s. 69.

¹⁰ Saadi Nazım Nirven, *İstanbul Suları*, İstanbul, 1946, s. 244.

¹¹ Hans Joachim Kissling, *Beiträge zur Kenntnis Thrakiens im 17. Jahrhundert*, Wiesbaden, 1956, s. 66, 79, 112.

¹² M. Yücel Sarıkuş, *Evliya Çelebi Seyahat-nâmesi*. (VI. Cild). Umum İndeks, [İstanbul], 1969, s. 75 (Bitirme Tezi. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Tez nr. 6027).

¹³ Zuhuri Danışman (Haz.), Mehmed Zilli oğlu Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi*, c. 1, İstanbul, 1969, s. 36.

¹⁴ *age*, c. 5, İstanbul, 1970, s. 176 (*yine Hisar* biçiminde); c. 7, İstanbul, 1970, s. 253.

¹⁵ *age*, c. 9, İstanbul, 1970, s. 242.

¹⁶ *age*, c. 9, İstanbul, 1970, s. 242 (*hisar* biçiminde).

¹⁷ *age*, c. 12, İstanbul, 1971, s. 70.

¹⁸ Tevfik Temelkuran-Necati Aktaş (Haz.), Mehmed Zilli oğlu Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, c. 1-2, İstanbul, 1976, s. 24.

¹⁹ *age*, c. 3-4, İstanbul, [197?], s. 917 (*yine Hisar* biçiminde); c. 5-6, İstanbul, 1978, s. 1475.

²⁰ *age*, c. 5-6, İstanbul, 1978, s. 1926.

²¹ *age*, c. 5-6, İstanbul, 1978, s. 1926 (*hisar* biçiminde).

²² İsmet Parmaksızoğlu (Haz.), Evliya Çelebi, *Seyahatnâme (Giriş)*, Ankara, 1983, s. 23.

²³ Parmaksızoğlu (Haz.), Evliya Çelebi, *Seyahatnâme (Rumeli-Solkol ve Edirne)*, Ankara, 1984, s. 9.

²⁴ *age*, s. 92 (Bu kelime, eserin dizinine alınmamıştır).

²⁵ Danışman, *age*, c. 1, İstanbul, 1969, s. 12.

²⁶ Temelkuran-Aktaş, *age*, c. 1-2, İstanbul, 1976, s. 4.

²⁷ Parmaksızoğlu, *age*, Ankara, 1984, s. 8.

²⁸ Kissling, *age*, s. 66.

²⁹ Sarıkuş, *age*, s. 75.

Pınarhisar ile Kırkkilise arasında göstermiştir³⁰.

1894 yılında Tomaschek, eski Traklarla ilgili eserinde, Bizans Rumcasındaki *Genna* ile *Yeneköy*'ü birleştirmiştir³¹. Tomaschek'in bu tespiti daha sonra Babinger³² ve Kissling tarafından aynen tekrarlanmıştır.

Yene adı, dahiliye vekâletinin 1928 yılında yayımladığı *Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları* isimli eserde Pınarhisar'a bağlı gösterilmekte, ayrıca Latin harfleriyle *Yéné* biçiminde çeviri yazısı yapılmaktadır³³.

Bundan beş yıl sonra yayımlanan köy adlarını alfabetik olarak gösteren dizinde³⁴ *yene* adı geçmemektedir. Bu yıllarda, kasabanın adının *Kaynarca* biçiminde değiştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır³⁵. Buna göre, Babinger'in 1944'te³⁶ ve Kissling'in de 1956'da³⁷ kasabanın adını hâlâ *Yeneköy* biçiminde göstermeleri doğru değildir.

Son olarak, salnamelere, haritalara ve resmî kayıtlara dayanarak Avrupa Türkiye'sindeki yer adlarını inceleyen Klaus Kreiser, kasabasının yeni adının *Kaynarca* olduğunu göstermiştir³⁸.

Eski adıyla *Yene*, yeni adıyla *Kaynarca*, günümüzde Kırklareli ilinin Pınarhisar ilçesine bağlı olup Pınarhisar-Kırklareli kara yolu üzerindedir. Koordinatları 27° 31' doğu, 41° 45' kuzeydir³⁹.

***

Bu tespiti yaptıktan sonra, arşiv belgelerine dayanılarak yapılan bir kaç yayında okunuşu ve günümüzde nereye karşılık geldiği problem olan bir yer adı ile üzerinde durduğumuz *Yene* adını birleştirmek istiyorum:

1952 yılında M. Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası* adıyla yayımladığı eserinde, h. 894 [=m. 1488/1489] yılına ait muhasebe bilançolarını içeren bir deftere⁴⁰ dayanarak, gelirleri Edirne'de Darülhadis Camisi'ne vakfedilmiş, ikisi Kırkkilise'ye, ikisi de Pınarhisar'a bağlı dört köy tespit etmiştir. Pınarhisar'a bağlı olan köylerden birinin adı bizim için önemlidir. GÖKBİLGİN, bu adı (بانه) biçiminde normalize etmiş⁴¹, fakat nedense kelimeyi iki yerde hep *yaya* şeklinde okumuştur⁴². Bu okuyuş, daha sonra *Yurt Ansiklopedisi*'ne de aynen yansımıştır⁴³.

1964 yılındaki bir yazısında Ömer Lütfi Barkan, söz konusu defterden yararlanmış ve köyün adını *Bane* biçiminde okumuştur⁴⁴. Barkan, bir yıl sonra ise bu defteri bütünüyle

³⁰ Richard Andrees, Allgemeiner Handatlas, Biele und Leipzig, 1887, s. 77 c-1, s. 78 m-6.

³¹ W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, c. II, [1894.], s. 52 vd. (Franz Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14-75. Jahrhundert)*, München, 1944, s. 83'ten naklen).

³² Babinger, *age*, s. 83.

³³ İstanbul, 1928, s. 774/a.

³⁴ *Köylerimiz*, İstanbul, 1933.

³⁵ Hayri, "Kırklarelinin Tarihsel Bucaklarından: Kaynarca", *Batıyolu*, nr. 3 (Birinci Teşrin 1935), 1935, s. 7; Nesrin Gönenç, *Kaynarca Köyü*. Beşerî ve İktisadi Coğrafya Tezi, [İstanbul], 1967-1968, s. 6 (Bitirme Tezi. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Tez nr. 5470); Nazif Karaçam, *Bütün Yönleriyle Kırklareli ve İlçeleri*, İstanbul, 1970, s. 190; *Meydan Larousse*, c. 7, 1963, s. 115/b.

³⁶ Babinger, *age*, s. 83.

³⁷ Kissling, *age*, s. 66.

³⁸ Klaus Kreiser, *Die Ortsnamen der europäischen Türkei nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Freiburg, 1975, s. 110.

³⁹ Gönenç, *age*, s. 1.

⁴⁰ Atatürk Ktp., M. Cevdet Yaz. 0.91.

⁴¹ İstanbul, 1952, s. 211.

⁴² *age*, s. 212, 213.

⁴³ *Yurt Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul, 1982-1983, s. 4811.

⁴⁴ Ömer Lütfi Barkan, "894 (1488/1489) Yılı Cizresinin Tahsilâtına Ait Muhasebe Bilançoları", *Belgeler. Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c. 1, nr. 1, 1964, s. 37.

yayımlamış, bu defa ise kelimeyi *Yane* şeklinde tespit etmiştir⁴⁵.

1972 yılında Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı mimarlığıyla ilgili eserine, Barkan'ın *Yane* biçimindeki son okuyuşunu biraz değiştirerek *Yana* olarak almıştır⁴⁶.

Son olarak Mustafa Bilge, söz konusu Darülhadis Camisi'nin vakfiyesini bulmuş, 1984 yılında yayımladığı Osmanlı medreseleriyle ilgili eserinde tıpkıbasım olarak neşretmiştir. Bilge, söz konusu yer adını *Beniyye*⁴⁷ ve *Beniye*⁴⁸ olarak iki ayrı biçimde okumuştur.

Buna göre, arşiv belgelerinde geçen bu yer adı *Bane*, *Beniye*, *Beniyye*, *Yana*, *Yane* ve *Yaya* olmak üzere altı değişik biçimde okunmuştur. Bu okuyuşları gerçekleştiren adı geçen araştırmacılar, köyün günümüzde nereye karşılık geldiği konusunda her hangi bir fikir ileri sürmemişlerdir.

Kelimenin, caminin Arapça olan vakfiyesindeki yazılışı ile aynı caminin Türkçe olan muhasebe kayıtlarındaki yazılışı farklıdır. Türkçe belgelerde, ikinci harf olarak *elif* mevcuttur⁴⁹. Vakfiyedeki yazılışında ise *elif* görülmez. Bu iki yazılışı şöyle birleştirebiliriz: Kelimedeki *a* ünlüsü Türkçe metinde normal olarak elifle yazılmıştır; fakat bu *a* ünlüsü kısa olduğu için, Arapça metinde, yazım özelliğinden dolayı ayrıca harfle gösterilmemiştir. Nitekim, vakfiyede geçen *kabaklu kaya*⁵⁰ yer adındaki dört *a* ünlüsünden ilk üçü için harf kullanılmamıştır.

Buna göre, hem vakfiyede, hem de öteki arşiv kayıtlarındaki bu yer adı *Yane* biçiminde okunmalıdır.

Evliya Çelebi'de geçen *Yene* ve *Yene Hisâr* ile *Yane*'nin aynı yer olduğunu sanıyorum. Vakfiyede *Yane*'nin bulunduğu yer üzerine verilen bilgiler de bu hususu desteklemektedir.

Görüldüğü üzere, kasabanın adı, çeşitli kaynaklarda *Yane*, *Yena*, *Yene*, *Yene Hisâr* ve *Yeneköy* biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan Avrupa eserlerinde geçen *Yena*, kelimenin *Genna* (okunuş: *Yena*, anlam: “doğum, doğuş; kaynak, döl, soy”)⁵¹ biçimindeki Rumca aslına en yakın şekildir. *Yane* ise, Türkçe metinlerde tespit edilebilen en eski biçimdir; bu, *Yena* biçiminin göçüşmeli şekli olmalıdır. *Yene*'nin ise, *Yane* kelimesinin Türkçe söyleyişe uydurulmuş biçimi olduğunu söyleyebiliriz. *Yene* yanında görülen *Yene Hisâr* biçimi, vaktiyle *Yene*'de bir kale mevcut olduğunu göstermektedir. Yerin adına *Hisâr* kelimesinin eklenmesi, şüphesiz, 5 kilometre uzaklıktaki *Pınar Hisâr*'ın adının etkisiyle ilgilidir. Zamanla kalenin tamamen yıkılıp ortadan kalkmasıyla, *Yene Hisâr* adı tekrar *Yene* biçimine dönmüş olmalıdır. Tomaschek'te geçen *Yeneköy* biçimine gelince, bu tespit, *Yene* adına gelen niteleyici *köy* kelimesinin, yanlış olarak yerin adına dahil sanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebepten, *Yeneköy* biçimindeki tespitten *köy* kelimesini çıkarmak gerekmektedir. Anlaşıldığına göre Türkler, fetihten sonra *Yena* biçiminde duydukları kasabanın adını önce *Yane*, sonra da *Yene* ve *Yene Hisâr* biçimlerinde değiştirmişlerdir. Kasabada oturan Rumlar ise, yerin adını *Yena* biçiminde söylemeye devam etmiş olmalıdırlar.

Evliya Çelebi, kaynağından dolayı *Yene Hisâr*'a, *Pınar Hisâr* da dendiğini kaydetmektedir. Bir yandan bunu kaydederken, öte yandan *Yene Hisâr*'ın, *Pınar Hisâr*'dan bir top menzili uzaklıkta olduğunu ifade etmekte, ayrıca *Pınar Hisâr* varoşunun, *Yene Hisâr*'inkinden daha bayındır olduğunu belirtmektedir. *Pınar Hisâr* ile *Yene Hisâr*, günümüzdeki adıyla *Kaynarca* arasında 5 kilometrelik bir uzaklık vardır. Biri birinden 5

⁴⁵ Barkan, “Edirne ve Civarındaki Bazı İmaret Tesislerinin yıllık Muhasebe Bilançoları”, *Belgeler*. Türk Tarih Belgeleri Dergisi, c. 1, nr. 2, 1965, s. 315, 320.

⁴⁶ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri. 806-855 (1403-1451)*, c. 2, İstanbul, 1972, s. 382.

⁴⁷ Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul, 1984, s. 141.

⁴⁸ *age*, s. 227.

⁴⁹ *Tahrir Defteri*, Başbakanlık Arşivi, nr. 719, s. 10-a.

⁵⁰ Bilge, *age*, s. 219, str. 16.

⁵¹ D. Kiryakopoulos, *Ortografikon Leksikon*, Atina, 1968, s. 151/b; Franz Passow, *Handwörterbuch der griechischen Sprache*, c. 1, Darmstadt, 1983, s. 347/b.

kilometre uzaklıktaki iki yerin aynı adla adlandırılması mümkün olması gerektir. Türkçe’de bu gibi yerler, büyük-küçük, eski-yeni, aşağı-yukarı gibi paralel kelimelerle ayrılırlar. Bu sebepten, Evliya’nın *Yene Hisâr*’ın bir adının da *Pınar Hisâr* olduğu yolundaki kaydı mantıklı görünmemektedir. Aynı şekilde, *Yene Hisâr*’ın, *Yene* ve *Pınar Hisar*’ın birleşmesinden ibaret olduğu, başka bir deyişle, *Yene Hisar*’ın hem *Yene*, hem de *Pınar Hisar*’ı içine alan daha geniş bir ad olduğu yolundaki Eackard Unger’in kanaati⁵² de doğru değildir.

Evliya Çelebi’nin yön konusundaki kayıtları da gerçeklere uymuyor. Evliya, Vize’den güneye doğru 9 saatte Yenehisar’a varmıştır. Yenehisar’dan güneye doğru 5 saatte Pınarhisar’a ulaşmıştır. Ayrıca, Yenehisar’dan kuzeye doğru bir nüshaya göre 4, öteki iki nüshaya göre 2 saatte Kırkkilise’ye gitmiştir. Bu verilere göre, Vize, Pınarhisar, Yenehisar ve Kırkkilise’nin, kuzey-güney yönünde bir çizgi oluşturması gerekirdi. Oysa gerçek tam tersidir. Bu dört yer kuzey-güney yönünde değil, kabaca doğu-batı doğrultusunda bir çizgi oluştururlar. Buna göre, Kırkkilise Yenehisar’ın kuzeyinde değil, batısındadır. Pınarhisar güneyde değil, doğudadır. Vize de aynı şekilde kuzeyde değil, doğudadır.

Uzaklık konusunda da problem vardır. Evliya, 30 kilometrelik Vize-Yenehisar arasını 9 saatte almıştır. 26 kilometrelik Yenehisar-Kırkkilise yolunu ise 2 (veya 4) saatte katetmiştir. Buna karşılık, 5 kilometrelik Yenehisar-Pınarhisar yolu ise 5 saat sürmüştür⁵³.

Yön ve uzaklık konusundaki bu çelişkiler, seyahatnamede geçen, fakat bugün nereye karşılık geldiği henüz tespit edilememiş olan yerleri ararken, Evliya Çelebi’nin verdiği yönler ve uzaklıklarda ne derece ihtiyatlı olunması gerektiğini göstermektedir.

Evliya Çelebi’nin Yene’de gördüğü yapılardan bugün hiç biri ayakta değildir. Kasabada taştan yapılma bir kaç eski bina bulunmakla birlikte, bunların Evliya Çelebi’nin buraya geldiği zaman gördüğü binalardan olup olmadığı belli değildir. *Kırklareli İl Yıllığı/1967*’de kale harabelerinin varlığından bahsedilmekte⁵⁴ ise de kale harabesi olabilecek bir kalıntı göremedim. 1914 yılında kasabaya gelmiş olan Unger de kale görememiştir⁵⁵. Zaten Evliya da harap durumda olduğunu söylemektedir. Her halde bir müddet sonra ortadan kalkmış olmalıdır.

Evliya’nın sözünü ettiği kaynak günümüzde de mevcuttur ve su gücü, yaklaşık saniyede 1200 litredir⁵⁶. Evliya’nın, suyun Tuna’dan geldiği yolunda kaydettiği rivayet biraz değişmiş olarak günümüzde de yaşamaktadır. Evliya Çelebi, kaynağın suyunun Tuna’dan geldiğine delil olarak iki hususu kaydetmektedir:

1. Çelebi Sultan Mehmed zamanında, Tuna Demirkapısı’ndan nehre saman ve kömür dökülmüş, Yenehisar’daki kaynaktan kömür çıktığı görülmüştür⁵⁷.

2. Tuna nehrine has morina, mersin, uştuka, çıka gibi kimi balıklar Yenehisar’ın kaynağında bulunmaktadır⁵⁸.

Yenehisar’daki, yeni adıyla Kaynarca’daki kaynağın Tuna’dan geldiği yolunda, en erken Evliya Çelebi’de gördüğümüz rivayet, günümüzde şu biçimde yaşamaktadır:

Tuna boyunda koyun otlatan bir çoban, sürüden ayrılan bir koyuna elindeki bastonu fırlatır; fakat isabet ettiremez, baston nehre düşer. Akıntı da onu sürükleyip götürür. Bir gün Kaynarca’daki kaynağın ağzında, suda yüzmekte olan bir baston görülür. Baston oradan alınır ve kaynağın yanındaki kahvenin girişine asılır. Aradan uzun zaman geçer, Tuna boyunda

⁵² Eackard Unger, “(Tearos) Kaynağında Dara (Stele)si”, *Dârülfünûn Edebiyât Fakültesi Mecmûası*, c. 1, nr. 2, 1332, s. 154.

⁵³ Bu konu hakkında ayrıca bk. Kissling, *age*, s. 66.

⁵⁴ *Kırklareli İl Yıllığı/1967*, İstanbul, [1967 ?], s. 184.

⁵⁵ Unger, *age*, s. 154.

⁵⁶ Gönenç, *age*, s. 4.

⁵⁷ Tuna’ya saman ve kömür dökülmesi hadisesi, seyahatnamenin bir başka yerinde, Yıldırım Bayezid zamanında gösterilmektedir: Parmaksızoğlu, *Seyahatnâme (Giriş)*, Ankara, 1983, s. 23.

⁵⁸ Parmaksızoğlu, *age*, s. 23; Parmaksızoğlu, *Seyahatnâme (Rumeli-Solkol ve Edirne)*, Ankara, 1984, s. 10.

bastonunu yitiren çobanın yolu Kaynarca'ya düşer. Kahvede bastonunun asılı olduğunu görünce sevinir ve almaya teşebbüs eder. Orada bulunanlar, çobandan, bastonun kendisine ait olduğunu ispat etmesini isterler. Çoban da, bastonu Tuna boyunda nasıl yitirdiğini anlatır, ayrıca bastonunun çok özel yapıldığını, oyuk olan içinde para saklı olduğunu ilave eder. Bastonunu alır, kapağını açar, içinden altınlar dökülür. Bunun üzerine kendisine inanılır ve bastonu geri verilir⁵⁹.

Tuna' da yitirilen bastonun kaynaktan çıkmasından hareketle, kaynağın suyunun da Tuna'dan geldiğine inanılmaktadır.

Sonuç:

1. Evliya Çelebi yayınlarında değişik biçimlerde tespit edilmiş olan yer adı, *Yene* veya *Yene Hisâr* biçiminde okunmalıdır.

2. Bu yer adına Avrupa eserlerinde *Yena*, kimi Türk arşiv belgelerinde ise *Yane* biçiminde rastlanmaktadır.

3. Yer adının kaynağı, Rumca *Genna* (Okunuş: *Yena*) kelimesidir.

4. *Yane*, *Yene* ve *Yene Hisâr* biçimleri, yabancı asıllı kelimenin, daha sonra Türklerin kullanımında uğradığı değişik şekillerdir.

5. Yer adı günümüzde, Kırklareli ilinin Pınarhisar ilçesine bağlı Kaynarca kasabasına karşılık gelmektedir.

---

⁵⁹ A. Viquesnel, *Voyage dans la Turquie d'Europe, description physique et géologique de la Thrace*, Paris, 1868, s. 286, 303 (Unger, *age*, s. 154'ten naklen); Unger, *age*, s. 154; Hayri, *age*, s. 7; *Yurt Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul, 1982-1983, s. 4875.